

SZABÓ KORNÉL – HERCZEG JÁNOS

Demográfiai globális kihívások: 2013

Az emberi szaporodás problémái

Thomas R. Malthus, (1766–1834), könyvében: „*Trial on the Principle of the Populations*”, kifejtette elméletét a népességnövekedésről, miszerint a népesség mérteni, a természeti erőforrások csak számtani haladvány szerint növekednek¹. Három önszabályozó mechanizmust írt le, éhínség, :háború, járványok, amelyek akadályozzák a túlszaporodást. Malthus a világ összeomlását jósolta, ha az emberiség nem kezdi meg a születések számának korlátozását.

Malthus a „negatív fékek”, a késői házasság és a „házasságon belüli önmegtartóztatás” szükségességét jelölte meg. Malthus szerint az alsó osztályok termékenysége a fő probléma, őket szerette volna a negatív fékek használatára rávenni (civilizálni). A negatív fékek (az önkorlátozás) révén szerinte elkerülhető, hogy a pozitív fékek (a szegénység, a járványok és éhínség) induljanak be.

Napjainkban az Egészségügyi Világszervezet adatai szerint a világon naponta 100 millió szexuális aktus 910.000 fogamzást eredményez, ezzel sajnos együttjár 356.000 szexuális uton átvitt bakteriális és vírusfertőzés is. A fogamzások 50%-a nem tervezett, 25%-a biztosan nem kívánt.

Naponta 150.000 nemkívánt terhesség megszakítására kerül sor, ezek egyharmadát veszélyes módszerekkel és nem biztonságos feltételek mellett végzik, emiatt naponta 500 nő veszti életét. További 1370 nő azért hal meg naponta, mert terhes, vagy éppen szült. Számosan éppen csak megússzák ezt a halált, így nem kerülnek-e szomorú statisztikába. Mindezek felül naponként 25.000 csecsemő és 14.000, 1–4 éves korú kisgyermek halálát is számontartják a világstatisztikák. Napjainkban a Földgolyó lakói számolhatnak azzal, hogy minden 12 újszülött közül egy nem éri meg első születésnapját, és minden 8 közül egy nem fogja megérni az 5. születésnapját.

Ha az anya gyermekének születése után rövidesen meghal, akkor csecsemőjének mindössze 5%-nyi esélye marad a túlélésre. Minden évben ezrével hálnak meg gyermekek szerte a világon, a hiányos, kezdetleges családtervezési gyakorlat miatt, mert a szülések túl gyorsan, láncszerűen követik egymást, vagy túl sok gyermeke születik egy házaspárnak, esetleg az anya túl fiatal, vagy túl idős ahhoz, hogy gyermeke életben maradjon.

¹ MALTHUS, THOMAS: *Tanulmány a népesedés törvényéről*. In Semlyén István (szerk.): *A népességrobbanás és az egyke*. Kriterion, Bukarest, 1982.

Szaporodási ütem

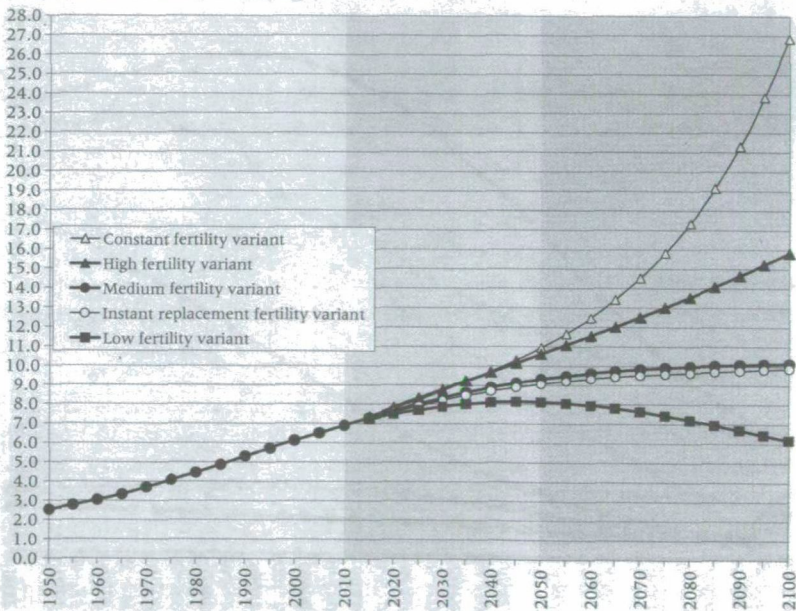
A világ népessége napjainkban 7.037 milliárd (US Census Bureau, 2012.03.12), 1959-ben hárommilliárd ember élt a Földön, 1999-re ez duplájára nőtt.

„A Föld túlnépesedési problémája azért áll fent, mert annak ellenére, hogy a halálzási és születési ráták az egész világon csökkennek és a családok átlagos mérete egyre kisebb, az első népességrobbanás gyorsabban megy végbe, mintsem hogy egyszerűen meg lehetne állítani. Az emberi népesség 1800 körül elérte az 1 milliárd főt. A második világháború után 1945 körül a népesség elérte a 2 milliárdot. Jelenleg 7 milliárd ember él a világon. A Föld népessége 2040-re meg fogja haladni a 9 milliárdot. Tízezer nemzedék kellett ahhoz, hogy az emberi népesség elérje a 2 milliárd főt. Azután egyetlen nemzedék élete során 2 milliárdról 9 milliárdra nő a népesség.”²

Demográfiai perspektíva a XXI. évszázadban

1. ábra

FIGURE 1 Estimated and projected world population according to different variants, 1950–2100 (billions)

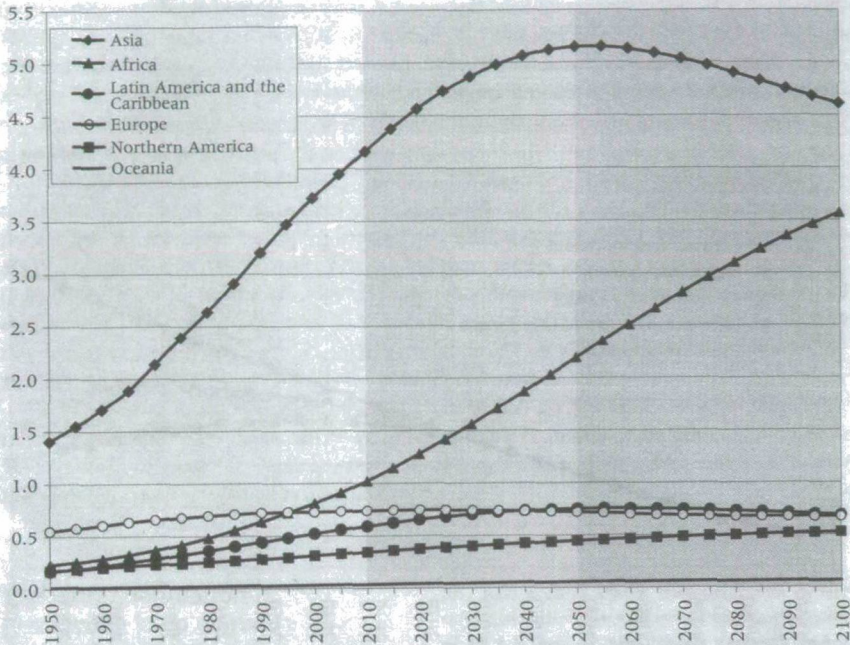

SOURCE: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2011): *World Population Prospects: The 2010 Revision*. New York (Updated: 15 April 2011)

Forrás: Population and Development Review 37(2) 407-411, June 2011

² Túlnépesedés. <http://hu.wikipedia.org/wiki/T%C3%BAln%C3%A9pesed%C3%A9s>

2. ábra

FIGURE 2 Estimated and projected population by major area, medium variant, 1950–2100 (billions)

SOURCE: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2011); *World Population Prospects: The 2010 Revision*. New York (Updated: 15 April 2011)

Forrás: Population and Development Review 37(2) 407-411, June 2011

A világ népessége évente Mexico méretű ország lélekszámával (89 millió) gyarapodik. Ez kimeríti a természeti erőforrásokat (élelmiszerek, víz, tüzifa, olaj, tiszta levegő). Ezen a bolygón másodpercenként három gyermek születik, ugyanakkor Afrikában egyes felmérések alapján naponta 20.000 kisgyermek hal meg betegségek, vagy éppen az élelem hiány miatt.

Az emberi szaporodás a fejlődő világban fékezhetetlenné vált, ráadásul ezt a folyamatot számos további probléma is kíséri. Így a XXI. században a demográfiai perspektívák fontosabb jelentőséggel bírnak, mint valaha. Ezekre az összefüggésekre, problémákra fel kell hívni a jövő generációjának a figyelmét, hiszen leginkább őket fogja érinteni ez a fenyegető helyzet.

Jelen korunkban évenként az évszámnak megfelelő milliányi emberrel gyarapodunk, így 1989-ben 89 millió, 90-ben 90 millióval lettünk többen a Földgolyón. Ez kimeríti a természeti erőforrásokat (élelmiszerek, víz, tűzifa, olaj, tiszta levegő).

A szaporodási ütemből levonható az a következtetés, hogy 1980-ban a Föld lakóinak 26%-a fejlett, ipari országokban élt, 2000-re ez a szám 21%-ra csökken (World Bank) és a következő évszázad végére 13%-ra zsugorodik. A népesség szaporodási üteme a fejlődő országokban azt eredményezi majd 2025-re, hogy a jelenlegi 873 millió szaporodóképes életkorú nők száma megkétszereződik.

Egyes országokban a növekedés évi 4%, Etiópia népessége jelenleg 60 millió, ez 170 millióra nőhet 2050-re. India megelőzi majd Kinát, 550 millióval nőhet a jelenleg 1 milliárdnyi lakossága. Pakisztán megháromszorozhatja lélekszámát 142-ről 350 millióra.

Ha nem javul a születésszabályozás, akkor a Föld lakossága 10.5 milliárd lesz 2050-ben, és ebből 7.7 milliárd ember irtóztos szegénységben, nyomorúságban fog élni, friss ivóvíz nélkül, éhínséggel és betegségekkel sújtva.³

Az emberi szaporodással kapcsolatosan számolnunk kell még súlyos egészségkárosodásokkal, sőt az élet esetleges elvesztésével is.

Azt mondhatjuk, hogy a terhesség olyan sajátos biológiai jelenség, amely magában hordozza súlyos szövődmények, esetenként a halál lehetőségét is.

Az emberi szaporodás fő terheit a két nemet illetően egyenlőtlenül főként a nők viselik, és az anyák erőfeszítésétől függ újszülöttjeik, gyermekeik életbenmaradása. A legtöbb, szexuális úton terjedő betegség következményei súlyosabbak a nők számára, mint a férfiak szempontjából, ugyanakkor a nők fogamzásgátlási erőfeszítése háromszorosát teszi ki a férfiakénak, és viselniük kell az egyes módszerek potenciális veszélyeit is. Az esetleges meddség szociális és lelki következményei is inkább sújtják a nőket, a kezelés veszélyei is rájuk hárulnak.

Napjainkban hazánkban is széleskörű gazdasági változások zajlanak, a reprodukciós életkorban levő nőket és családjukat a jövedelmi-árviszonyokban viharos sebességgel zajló átrendeződés kedvezőtlenül érintheti, ha nem kapnak nagyobb szerepet az őket közvetlenül érintő politikai döntések formálásában.

A nők a világ legtöbb pontján az emberi jogok tekintetében, szociális és gazdasági helyzetükben is hátrányban vannak, társadalomban elfoglalt helyük szoros összefüggésben van *reprodukciós egészségükkel*. A *tudatos családtervezés* biztosíthatja számukra az önrendelkezés szabadságát, a tragédiáktól mentes életvezetést, társadalmi helyzetük javítását.

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) szerint az egészség a teljes fizikai, mentális és szociális jólét állapota, nem csupán a betegség hiánya. Ehhez hasonlóan a *reprodukciós egészség* lehetővé teszi a tudatos emberi szaporodást, úgy, hogy az a nők és magzataik számára biztonságosan zajlik, csecsemőik életbenmaradnak, és egészségesen felnőnek.

³ World Population Prospects – Population Division, Department of Economic and Social Affairs of the United Nations, The 2000 Revision; KAISER FERENC: *A túlnépesedés és globális biztonsági kihívásai*. Nemzet és biztonság : biztonságpolitikai szemle, 2011. (4. évf.) 8. sz. 27–36. pp.; KAISER FERENC: *A túlnépesedés és globális biztonsági kihívásai II.*, Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle, 2011. (4. évf.) 9. sz. 15–27. pp. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/kaiser_ferenc_-_tulnepesedes_es_globalis_biztonsagi_kihivasai.pdf

A párok szabályozni képesek szaporodási terveiket, anélkül, hogy saját egészségüket kockára tennék, és megszabadulnak a szexuális uton terjedő betegségektől is. A családtervezés a nagyon fiatal, vagy időskorúak terhességeinek csökkentésével, a terhességek közötti szünetek növelésével hozzájárul a gyermekek egészségügyi, fejlődési esélyeinek javításához. A *tudatos családtervezés* tehát nem a születések számának korlátozását, hanem a párok reprodukciós célkitűzéseit segít megvalósítani, így a család egészségét is szolgálja.

A *család* hagyományosan „shock-absorber”-ként, lengéscsillapítóként működik, a gazdasági élet „kilengéseit” felfogja, csillapítja, és így stabilizálja a társadalmi, gazdasági folyamatokat. Éppen ezért, a nők jogainak biztosítása, a család egységének, társadalmi helyzetének, szerepének támogatása, *új gazdasági erőforrásként szerepelhet*.

A nők sok tekintetben még ma is hátrányos helyzetben vannak még az iparilag fejlett országokban is, neveltetésüket, továbbtanulásuk lehetőségeit, jövedelmi viszonyaikat illetően. A nők fentiekkel kapcsolatos jogainak biztosítása, magasabb szintre emelése alapvető jelentőségű a társadalmi stabilitás biztosítása szempontjából is.

Európában napjainkban „demográfiai tél” van, mi várható világméreteken 2030-ig ?

Bár az orvostudomány megoldotta a fogamzásgátlás, születésszabályozás egyes kérdéseit, mégis elörelépés a fenyegető „túlszaporodást” illetően. Óriási a tudományos előrehaladás az emberi szaporodás területén az alább részletezettek szerint, mégsem következett be a kívánt kedvező változás a fejlődő világban:

- Ötven éve lehet és van szex reprodukció nélkül (fogamzásgátló tabletta felfedezése), de nincs áttörés világméreteken a korszerű családtervezés területén.
- Két évtizede van reprodukció szex nélkül (Asszisztált Reprodukció, „lombikbibi”).
- Most már lehetséges reprodukció az emberi szaporodási életszakasz extrém végpontján túl is. (60 év felettiek terhessége és szülése).
- A világon 137 millió pár nem használ fogamzásgátló szert, eszközt pedig szeretné időzíteni gyermekei születését.
- Sok pár szeretne gyermeket, de ez szerteágazó okok miatt nem ez sikerül (WHO, 2009).

Európában napjainkban „demográfiai tél” van, egy nő/1.4 gyermek. Ezt azért is nehéz megérteni, mert még jómódú családokban is hasonlóan kevés gyermek születik.

Krisztus előtt több mint egy évszázaddal a görög történész Polybius keserűen írt a görög születések számának csökkenéséről, a megoldást az erkölcsi váltásban látta „a gyógyír saját magunkban van” A demográfiai „lejtő” ökonómiai stagnáláshoz és végül Róma győzelméhez vezetett a görög városállamokban Krisztus előtt 146-ban.⁴

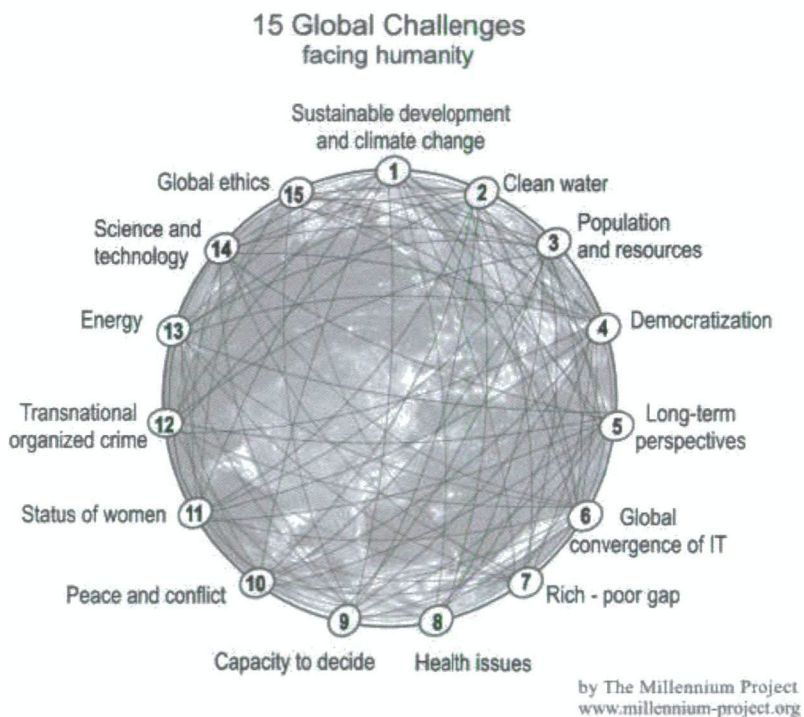
⁴ STEVEN W. MOSHER: *Europe as We Know It is Dying What Will Follow the Winter of Western Civilization?* Weekly Briefing: 2013 (v15) <http://www.pop.org/content/europe-we-know-it-dying>

A 2030-ig készített globális előrejelzés szerint a fő hajtóerők, a szegénység csökkentése, a globális közép-osztály megerősödése, az oktatás és az egészségügy javítása, a BRIC (Brazil, Russia, India, China) erősödése együtt a MINT-el (Mexico, Indonesia, Nigeria, Turkey), a demográfiai változások („szürkülő társadalmak, élelmiszerhiány, ivóvízhiány, energia-hiány). Ökonómiai, politikai és a technológiai fejlődés alakítja majd az előbbi tendenciákra adott globális válaszlépéseket. Több lehetséges „forgatókönyvet” mutatnak be, amelyek között sajnos „meglepetések” is találhatóak, ha globális járványok ütnek ki, ha hirtelen klímaváltozások lépnek fel, vagy ha Kínában visszahúzó politikai változások indulnak be.

A bemutatott „alternatív világok 2030-ban” között van nagyon borulató előrejelzés, van egy optimista scenario, és két „közepes világgép”⁵.

3. ábra

A világméretű kihívások, amelyekkel szembe kell néznünk:

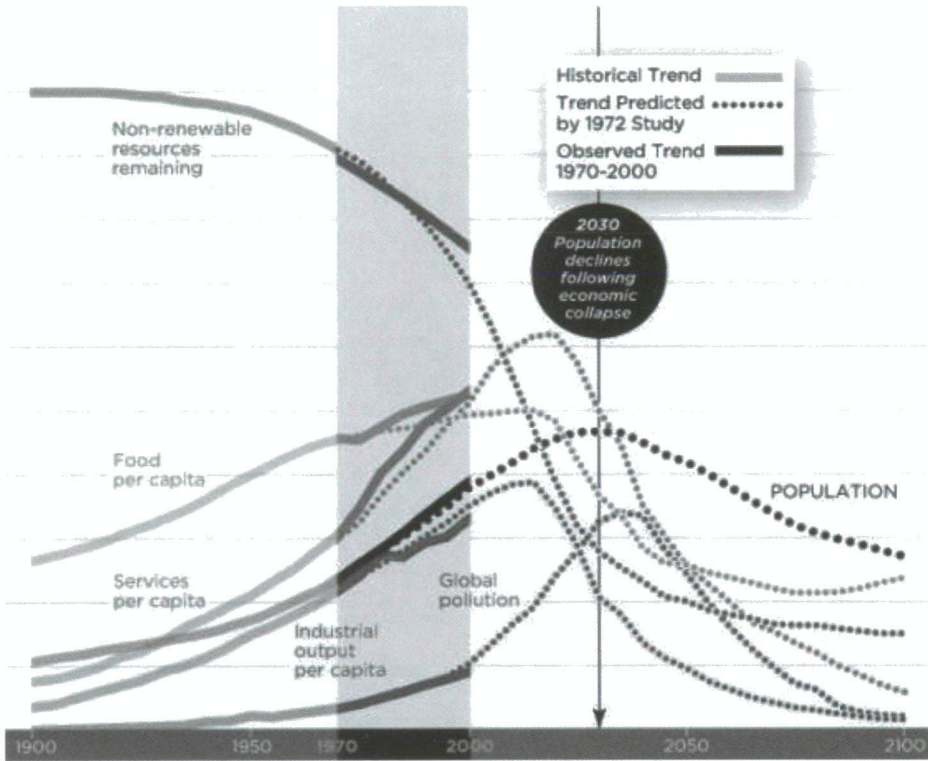

Forrás: The Millenium Project. www.millennium-project.org, <http://www.millennium-project.org/millennium/2011SOF.html>

⁵ Global Trends 2030: Alternative Worlds a publication of the National Intelligence Council, december 2012, NIC 2012-001, ISBN 978-1-929667-21-5. <http://www.dni.gov/index.php/about/organization/national-intelligence-council-global-trends>; [http://www.popcouncil.org/publications/pdr.asp#/latest_39,no.1\(Mar13\):175-179.pp.](http://www.popcouncil.org/publications/pdr.asp#/latest_39,no.1(Mar13):175-179.pp.)].

4. ábra

A fordulópont 2030 lehet:

Forrás: <http://dingo.care2.com/pictures/causes/uploads/2012/04/limits-to-growth-graph-e1333902023878.jpg>

Mit lehet tenni a kilátások javítása érdekében?

Tovább kell vizsgálni a folyamatosan nyugtalanító kérdést, hogy a tudományos erőfeszítések ellenére (WHO, ENSZ, Világbank és más szervezetek), miért nem sikerül átütő eredményt elérni a szaporodási ütem csökkentésére a fejlődő világban. Lehetséges, hogy „adminisztratív szabályozott reprodukció” lenne a megoldás, mint Kínában?

A fejlett világban, Európában csökkent a fertilitás, ugyanakkor a társadalmak „szürkülnek” az idősek növekvő aránya miatt, ez az irány is fenntarthatatlan.

Gyér népesség ellenére is lehetett sikereket elérni, példa erre számos kis ország például Hollandia, de különösen Anglia geopolitikai története, a kis szigetország, nem túl sűrű lakosságával, akkora birodalmat tudott kiépíteni, ahol „soha nem ment le a nap”. Manapság már ilyen sikert nem lehetne elérni, más folyamatok zajlanak, gyorsan

szaporodó népességek folyamatos immigrációja révén 2100-ban Európa történelme fordulóponthoz érkezhethet.⁶

Nemzeti szinten jobban érvényre kell juttatni a családtervezési programokat, a családok erősítését, mindezeket segíteni, támogatni kell kormány szinten is. Nemzetközi példák alapján harcolni kell az integrált szexuális-reproduktív-egészség programok érvényre juttatásáért, segíteni kell a fejlődő világ országainak felzárkózását ezen a területen.⁷

⁶ JOSEPH A. D'AGOSTINO: *Interviews with Vatican Leaders: Suicide of the West?* PRI Review: 2006 (v16, n5) September/October. <http://www.pop.org/content/interviews-with-vatican-leaders-suicide-1357>

⁷ *Climate change and family planning: least-developed countries define the agenda* Leo Bryant^a, Louise Carver^b, Colin D Butler^c & Ababu Anage^d: a) Marie Stopes International, 1 Conway Street, London, W1T 6LP, England; b) Population Sustainability Network, London, England; c) Australian National University, Canberra, ACT, Australia; d) Population, Health and Environment Network, Addis Ababa, Ethiopia. *Bulletin of the World Health Organization* 2009;87:852-857. doi: 10.2471/BLT.08.062562; <http://www.who.int/bulletin/volumes/87/11/08-062562/en>; Global Challenges for Humanity; <http://www.millennium-project.org/millennium/SOF2011-English.pdf>; <http://www.millennium-project.org/millennium/challenges.html>; <http://www.millennium-project.org/millennium/2011SOF.html>